

<article>

La literatura, més que llibres

Maria del Mar Garcia i Vilanova

Data de presentació: 15/11/2008

Data d'acceptació: 24/11/2008

Data de publicació: 30/11/2008

//Resum

La literatura, més que llibres és el nom d'un espai web pensat com a suport a les classes presencials de literatura de 3r i 4t d'ESO. L'objectiu és presentar d'una manera atractiva les diferents etapes, els autors i les obres de la literatura catalana i treballar-los a partir d'activitats pràctiques que permetin a l'alumnat introduir-s'hi de manera actual.

La finalitat d'aquest estudi és posar en contacte l'alumnat amb algunes èpoques, autors, personatges, obres, etc. significatius de la nostra literatura, en certa manera encara força vigents en l'actualitat. Una idea important que ha guiat aquest projecte ha estat la de connectar el passat amb el present i fer veure a l'alumnat l'actualitat de molts dels clàssics.

El lloc està organitzat cronològicament en quatre cursos i cadascun d'ells s'estructura en diferents temes. S'ha fet una selecció, evidentment discutible, d'etapes, autors i obres per a cadascun dels períodes de la literatura catalana, dels quals se'n proposa el treball a partir dels diferents recursos que permet utilitzar el suport moodle que s'ha fet servir: PowerPoints, enllaços a pàgines web, qüestionaris, cançons, vídeos, etc.

//Mots Clau

Literatura catalana; treball lector; Moodle

1. El començament: objectius inicials, metodologia i pla de treball

La idea de l'espai web La literatura, més que llibres neix del plantejament que actualment, amb els mitjans que hi ha, cal buscar noves maneres, diferents de la pissarra i el guix tradicionals, d'acostar el currículum a l'alumnat de secundària; neix de la idea que l'alumnat amb interessos i ganes de treballar té molta més capacitat de recepció i producció que no pas al que li manca motivació; neix de la idea que la informàtica, els ordinadors, la recerca per Internet, etc. són la manera com sovint l'alumnat actual es relaciona amb el món i que això atrau més que un llibre ben enquadernat amb bones fotos i, fins i tot, amb olor de nou. Neix, també, del fet que aquesta idea no és d'una única persona sinó compartida per un bon nombre de docents i, fins i tot, pel Departament d'Ensenyament. Ja en el llibre del Departament de l'any 1993, Currículum d'Educació Secundària Obligatoria a l'Àrea de Llengua, dins l'apartat d'orientacions didàctiques, es remarca la conveniència de fomentar a l'aula el treball de grup i l'ús de recursos audiovisuals

i informàtics per desvetllar la il·lusió i afavorir l'aprenentatge real del que es treballa, és a dir, aconseguir que l'alumnat assimili de manera significativa el contingut a aprendre. Si bé en l'àmbit universitari el recurs del PowerPoint i d'altres materials audiovisuals és força habitual, en les aules de secundària no sempre ho és i, sovint, els docents tenen la sensació que l'alumnat veu llunyà i poc interessant allò que se li explica.

Un altre motiu que fa pensar en la conveniència d'investigar en aquesta línia és l'èxit que sovint té entre l'alumnat la realització de treballs per projectes, grans o petits, sobre lectures o autors estudiats a l'aula que escapen una mica del convencional, per exemple: entrevistes fictícies a escriptors enregistrades, editades i presentades per l'alumnat mateix; redacció de monòlegs per a personatges de llibres llegits i posterior memorització, gravació i edició; l'elaboració d'auques o *PowerPoints* sobre les lectures, etc. En la majoria de casos, el resultat és que s'aconsegueix que l'alumnat gaudeixi més amb la feina i, alhora, aprofundeixi en el coneixement d'autors i obres, força més que no pas amb un treball més clàssic (pot servir d'exemple una entrevista fictícia a Jacint Verdaguer, força completa, feta per alumnat de 3r a través d'una mèdium, amb gravació/representació en directe inclosa).

Actualment, a la Xarxa hi ha la possibilitat de trobar força material que permeti treballar a l'aula de manera més actual. Malgrat això, el conjunt no acaba de considerar els currículums de literatura de 3r i 4t d'ESO en bloc. Justament per aquest motiu, l'espai *La literatura, més que llibres* vol ser un lloc que reculli i ofereixi recursos, enllaços, propostes de treballs, material variat, etc. per treballar a través de l'ordinador el temari de literatura dels cursos esmentats amb l'ajuda del suport *Moodle*.

Els objectius secundaris i línies de treball de què parteix aquesta investigació són els següents:

- dominar el funcionament del suport *Moodle*
- decidir l'estructura que tindrà l'espai
- fer recerca, mitjançant Internet, de webs i vídeos ja fets sobre les etapes, els autors i les obres seleccionades per disposar del nombrós material existent i de gran qualitat penjat a la Xarxa;
- crear *PowerPoints* de presentació de les etapes i autors que permetin situar l'autor, els llibres o texts que es vulgui treballar
- seleccionar d'entre les activitats realitzades amb alumnat al llarg dels anys les que hagin funcionat millor (preguntar a d'altres centres, professorat d'aquí i de fora, si és possible)
- pensar noves activitats a partir de les possibilitats que ofereix el *Moodle*: qüestionaris, tasques, fòrums, audició de cançons, vídeos.

2. El projecte

«Si vols ensenyar a fer un vaixell, transmet l'anhel de mar, de llibertat, d'amplitud...»
Antoine de Saint-Exupéry

Aquest és un dels punts de partida del present treball. No es tracta tant d'aprofundir en textos i reflexions complexes dels autors, com d'intentar que la gent jove gaudeixi amb les obres i, amb una mica de sort, senti il·lusió per llegir i conèixer.

L'ensenyament de la literatura en les aules d'ESO és sovint força escàs (en molts instituts es fa bàsicament llengua), o molt teòric o molt literari i a l'alumnat li costa seguir les explicacions i gaudir-ne. Fins i tot hi ha alumnat amb interès per la lectura que de vegades veu la literatura com una matèria carregosa i avorrida, dades i més dades a memoritzar, llibres plens de paraules difícils que costen de seguir, poemes que han d'entendre i apreciar-ne la bellesa, una bellesa que, sovint, no troben per enlloc.

La literatura, més que llibres vol fugir una mica d'això i planteja un treball de la literatura en part força clàssic (perquè és cronològic, pel seguiment dels diferents autors, per la potenciació que es fa de la comprensió lectora...), però també diferent atès que utilitza un suport nou, les TIC, intenta reduir la part teòrica i potenciar la part pràctica, vol estimular la creativitat i inclou la idea constant d'utilitzar els exercicis per intentar connectar el passat, els clàssics, amb el present dels adolescents.

L'espai està organitzat en quatre cursos que es poden trobar a l'adreça:
<http://phobos.xtec.net/mgarc114/moodle/>

<i>LA LITERATURA, MÉS QUE LLIBRES</i>
1. La literatura catalana de l'edat mitjana
2. La literatura catalana dels segles XVI al XVIII
3. La literatura de la Renaixença
4. La literatura catalana del segle XX

3. Aspectes metodològics

Aquests cursos de *moodle* estan pensats, sobretot, com a suport a les classes presencials de llengua i literatura de 3r i 4t d'ESO. Potser canviant una mica la tendència actual de la majoria de manuals (estructurats en unitats), la proposta passa per dedicar tant a tercer com a quart almenys un trimestre a l'any, o una part de cada trimestre, a la literatura. Les classes estan sovint més centrades en la llengua, en normes i en intentar millorar la redacció. De vegades,

però, falla el tema (sobre què ha d'anar una redacció?). Aquesta és una idea important de la proposta; utilitzar la literatura com a fil conductor per tal de treballar també la llengua catalana. Al llarg dels diferents temes hi ha força suggeriments perquè l'alumnat redacti sense que calgui, necessàriament, haver entès a fons raonaments complexos.

També es pot treballar l'esquematització, el resum, la memorització, la comprensió de conceptes, etc. a partir de la teoria que s'ofereix als *PowerPoints* i la que han de consultar a Internet a fi de resoldre alguns exercicis, cada grup-classe, evidentment, segons el nivell que tingui.

Cada curs s'estructura de manera similar, però no simètrica a causa de les especificitats de cada etapa de la literatura catalana. Així, el curs de literatura medieval s'organitza per autors i obres, mentre que el de segle XX està organitzat entorn d'etapes i punts d'interès. El nombre de temes de cada curs varia pel mateix motiu. Finalment, dins de cada tema es troben els diferents recursos i activitats. Possiblement, hi ha més exercicis que temps material de fer-los, com també diferents graus de dificultat. L'objectiu és que el professorat pugui mirar i decidir quines activitats són més adients pel perfil de l'alumnat i, si convé, dissenyar itineraris individualitzats.

Parts de cada curs

1. Presentació de l'etapa a la unitat inicial a través de vídeos, visites a pàgines web, *PowerPoints*... i exercicis. L'objectiu d'aquesta unitat és situar en el temps, ambientar en l'època i remarcar alguns aspectes importants de l'etapa que s'està a punt d'estudiar. Per aquest motiu, a cada curs es repeteix el recurs *800 anys de literatura catalana*, una exposició virtual per la història d'aquesta literatura organitzada cronològicament, com els cursos proposats, i s'inclou un *PowerPoint* de presentació. En alguns cursos aquesta introducció es complementa amb un qüestionari que incideix en la comprensió i remarca alguns conceptes importants.

2. Desenvolupament: aquesta part inclou els **temes principals**, centrats sobretot en escriptors, obres o etapes del curs corresponent. L'objectiu és posar l'alumnat en contacte amb textos i obres a través d'activitats diferents, que sovint obliguen a consultar una pàgina web, treballar en grup, escoltar una cançó, redactar un text, fer una valoració, etc. Tot sempre relacionat amb el que s'està estudiant. També s'inclou en alguns cursos, una activitat pensada perquè l'alumnat aprengui a resumir els conceptes que s'han treballat.

3. Cloenda: activitat final, recollida al **darrer o darrers temes**. L'objectiu és que l'alumnat adquireixi una visió de conjunt del que s'ha treballat. Es vol, també, fomentar el treball en grup, la utilització de noves tecnologies, la lectura, la comprensió de textos, etc.

Tipologia d'exercicis

En els cursos de *Moodle* proposats trobem:

- a) recursos, per un costat,
- b) activitats, per l'altre

Els recursos permeten crear pàgines de text o pàgines web, enllaçar llocs web o fitxers que s'han carregat prèviament en el curs (ex: *PowerPoints*, cançons...), inserir etiquetes (que permeten posar títols, presentar una unitat, enllaçar fotos i vídeos...), etc. Són unes eines que s'han utilitzat per donar informació o accés a informació que després l'alumnat ha de treballar d'una manera o altra.

Les activitats, en canvi, han permès plantejar una participació més activa per part de l'alumnat. N'hi ha de diferents tipus i van sempre introduïdes per una icona característica:

- qüestionaris de preguntes de múltiples opcions o de resposta oberta que l'alumnat ha de contestar en línia
- tasques que l'alumnat pot resoldre en línia i enviar al professorat (sovint un petit escrit de resposta a una pregunta proposada); o bé guardar en un document a l'ordinador i després penjar al curs en format fitxer (sovint si és un escrit que necessita més temps); o bé presentar de manera convencional en suport paper (murals, dibuixos, CD...)
- consultes, per escollir lectures, per exemple
- fòrums de participació sobre qualsevol tema
- lliçons, també per resoldre en línia, que permeten que l'alumnat avanci pregunta a pregunta a mesura que les resol correctament
- wikis, per fer treballs en grup en línia
- glossaris, recull de termes o de vocabulari que queden penjats al curs ordenats alfabèticament
- diaris, per tenir recollides anotacions, errors ortogràfics o allò que convingui

La majoria d'activitats estan pensades perquè l'alumnat les contesti havent consultat prèviament algun dels recursos oferts o bé consultant-ne algun dels nous que es detallen a l'activitat. En el cas dels qüestionaris, un cop s'ha respost i enviat la feina, es poden consultar les respostes a la secció revisió de l'intent. És important el *feedback* que hi ha en aquestes revisions, pensat no només per contestar la pregunta sinó també per ampliar-la i donar més dades sobre el tema que s'està treballant. Les lliçons ofereixen també la correcció immediatament, és més, no es pot avançar a una segona pregunta fins que no es respon la primera. Les tasques, fòrums, wikis, glossaris i preguntes obertes dels qüestionaris requereixen retroacció per part del professorat: cal posar una puntuació i, si es vol, un comentari. Totes les activitats es puntuen de l'1 al 10. No obstant això, un cop un docent s'encarrega d'administrar el lloc pot modificar aquestes

condicions, valorar les activitats com vulgui i, fins i tot, assignar un pes específic determinat a cada activitat.

La lectura

Dos dels objectius importants dels cursos de *moodle* proposats són: fomentar l'hàbit i el gust per la lectura i millorar les capacitats i habilitats lingüístiques de l'alumnat (comprensió i expressió). Per aquest motiu, a cada unitat s'han inclòs diferents exercicis de redacció i, al curs de *La literatura del segle XX*, dos tallers de lectura, un per fer entre l'aula i casa, *Taller de lectura a l'aula*, i un altre de lectura individual, *Lectura individual*, per fer més aviat a casa.

El *Taller de lectura a l'aula* vol potenciar activament l'activitat de llegir i per això proposa fer una lectura conjunta a l'aula (no hi ha propostes de lectura concretes perquè el professorat pugui triar el llibre que millor convingui al grup). A partir del llibre i individualment o en grups de dos es planteja l'elaboració d'un treball no massa extens, a escollir entre propostes força diferents i variades que es troben a la unitat. La idea és que el taller duri un màxim de tres setmanes — perquè el procés no s'allargui excessivament— ja que sovint l'alumnat fa la feina en un període de temps similar (amb sort!) o més curt. Algunes de les propostes de treball funcionen bastant bé, especialment una que planteja buscar músiques per a diferents fragments del llibre que s'ha llegit i raonar la selecció, una altra que proposa produir un llibre de receptes mitjançant la relació de diferents fragments del llibre amb receptes de cuina o una en què es fa un anunci del llibre.

Quant a la unitat dedicada a *Lectura individual*, sí que es recull un nombre important de propostes de lectura i, també, diferents suggeriments de treball. La idea és que almenys un cop per curs l'alumnat faci en grup un treball més elaborat, que requereixi usar les TIC i comporti una presentació oral. Així mateix, el llistat serveix per a les altres lectures trimestrals de 4t d'ESO (i de 3r d'ESO, si convé) i per oferir feina d'ampliació a l'alumnat que més llegeixi.

Finalment, al curs de *La literatura catalana de la Renaixença* es planteja com a exercici de la unitat *El teatre i Àngel Guimerà*, la lectura total o parcial de *Terra Baixa* i la representació per grups d'alguna escena. Aquesta activitat, si hi ha alumnat interessat, pot funcionar molt bé.

4. Una aplicació pràctica

El punt de partida és que l'espai web *La literatura, més que llibres* es presenta eminentment com a material de suport de les classes presencials de literatura de 3r i 4t d'ESO (i, en alguns casos, de les de batxillerat), més que no pas com a llibre de text o material únic d'un curs. Entenent, també, que actualment el currículum de 3r d'ESO inclou molts més aspectes que el treball literari, la idea final a l'hora d'utilitzar aquest material a l'aula de manera òptima és veure la literatura trimestral tota seguida i treballar-la com si fos un petit projecte (i no dividida en unitats com sovint plantegen els manuals), a partir de les activitats recollides al *moodle*. Es tracta d'oferir varietat i actualitat pel que fa al format, a la manera de treballar (ús de suport visual, suport auditiu, TIC...) i als punts d'interès triats d'aquest material tan clàssic i universal com és la nostra literatura.

Maria del Mar Garcia i Vilanova. *La literatura, més que llibres*

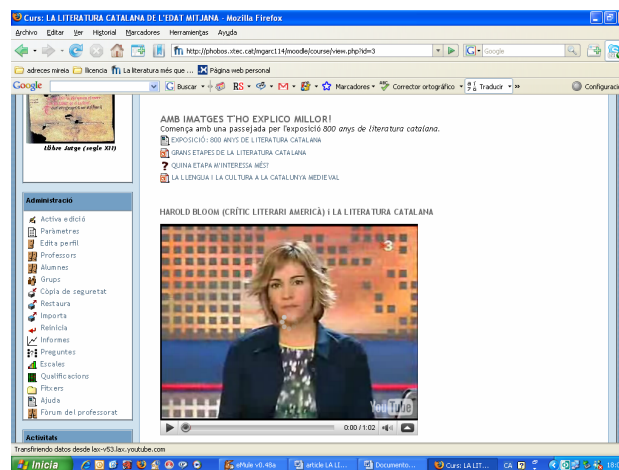
Concretament i a tall d'exemple, en el curs de 3r d'ESO 2008-09, el currículum recull el treball de narradors, poetes i autors teatrals catalans des de l'edat mitjana fins al segle XIX. Això es pot concretar de la manera següent: dedicar el 1r trimestre a estudiar la narrativa a partir d'autors medievals com ara Ramon Llull i Joanot Martorell, dedicar el 2n trimestre a la poesia i, finalment, dedicar el 3r trimestre al teatre i Àngel Guimerà a partir de les activitats proposades al curs de la Renaixença. Els manuals que cada IES hagi triat per utilitzar a l'aula serveixen evidentment de fil conductor i també de suport al treball que es proposi.

Començant per la narrativa i, per tant, pels autors medievals, el primer pas seria situar l'alumnat en el context històric a partir del *PowerPoint* sobre les diferents etapes de la literatura catalana que hi ha al curs.

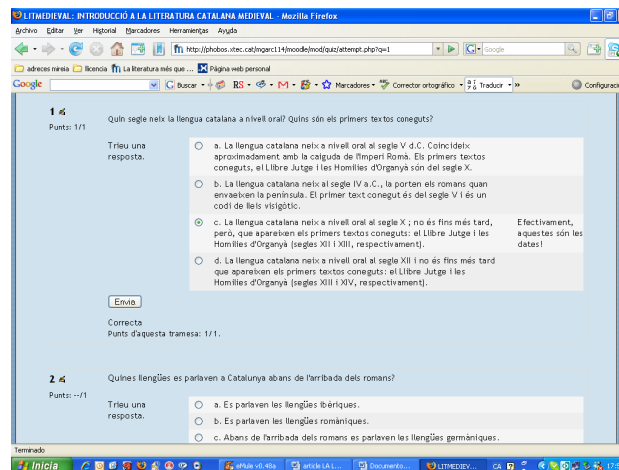
Imatge 1. La imatge de la captura de pantalla del moodle

Això permetria situar en el temps els dos autors que es volen treballar: Ramon Llull i Joanot Martorell. Continuant amb la contextualització, es visualitzaria i comentaria el *PowerPoint* titulat *La llengua i la literatura a la Catalunya medieval*, com també un breu vídeo, en format telenotícies, que explica breument un fet d'actualitat relacionat amb aquests autors catalans (entre d'altres).

Imatge 2. La imatge del telenotícies

Tot seguit, amb la informació recollida, l'alumnat podria contestar un qüestionari auto-correctiu proposat al *Moodle* que li permetria acabar d'assimilar la informació rebuda (es pot imprimir el qüestionari per treballar-hi en suport paper a l'aula, si va millor, o es pot fer resoldre a casa telemàticament, si l'alumnat s'inscriu al curs).

Imatge 3. La imatge d'un exemple de qüestionari del Moodle

A continuació, es podria introduir els dos autors dels quals es proposa parlar: Ramon Llull i Joanot Martorell. Per treballar Ramon Llull es pot recórrer a una explicació clàssica d'alguns dels fets més rellevants de la seva vida i obra, o passar el vídeo introductor o el *PowerPoint* que hi ha enllaçats al *Moodle* (dependrà en certa mesura del temps de què es disposi). Per acabar, es proposa resoldre la tasca sobre *El llibre de les bèsties*: «quin objectiu pretén aconseguir Ramon Llull amb aquest llibre». Per treballar *Tirant lo blanc*, després d'una introducció a l'autor i a l'obra (via *PowerPoint* o explicació/lectura llibre de text) es pot fer resoldre dues activitats:

- *Un filòsof a la cort del rei de Sicília*
- *Tirant lo blanc: com t'agraden els herois*

La primera proposa la lectura d'un fragment del *Tirant* en què un personatge, un filòsof, discuteix amb un altre, un pinxo, sobre el concepte de felicitat. El rendiment que se'n pot treure a l'aula, a part de parlar de l'argument de *Tirant lo blanc*, és molt interessant:

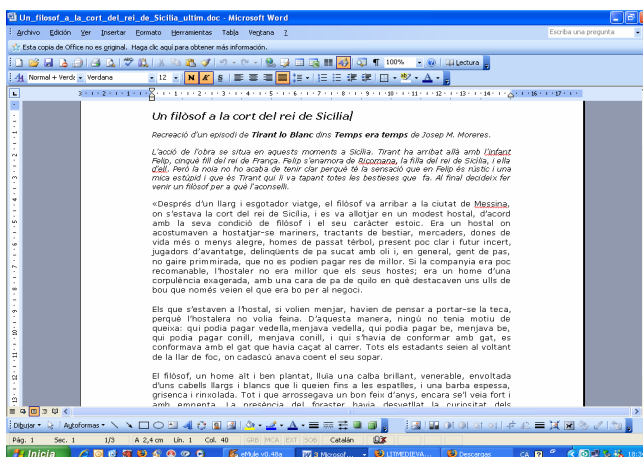
1r) treball de lectura oral, de comprensió de text (concepte de felicitat que tenen un i altre respectivament) i de vocabulari

2n) treball de llengua oral a través d'un petit debat «espontani» sobre el concepte de felicitat actual (connexió passat-present). Es pot acabar reflexionant sobre si ha variat gaire des del s. XV.

3r) treball de redacció i síntesi a través de l'activitat proposada al *Moodle* que obliga a sintetitzar idees del text i a expressar-ne de pròpies sobre un tema amb què l'alumnat s'hi pot trobar còmode.

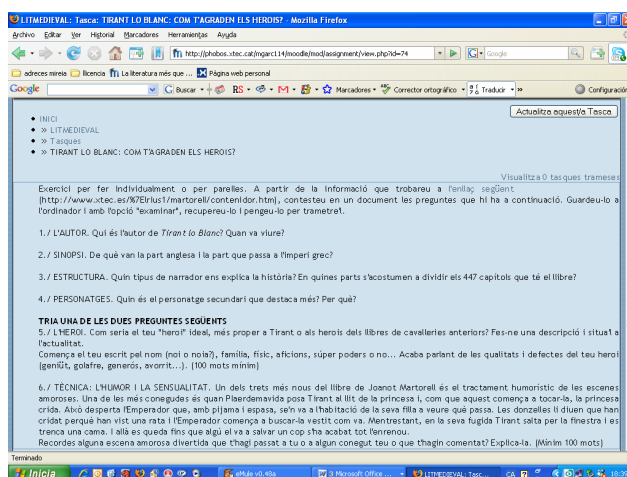

Maria del Mar Garcia i Vilanova. *La literatura, més que llibres*

Imatge 4. La imatge del text de Tirant lo blanc

La segona activitat sobre *Tirant lo blanc*, «Com t'agraden els herois», planteja un treball a l'aula d'informàtica. L'alumnat ha de resoldre una sèrie de preguntes relacionades amb l'obra a partir de la informació que obté d'una pàgina web enllaçada. Cal llegir, doncs, entendre i seleccionar informació (no simplement «retallar-la i enganxar-la»).

Imatge 5. La imatge d'un exemple d'activitat a partir d'un autor

També en aquest cas, l'activitat planteja al final un exercici de redacció que connecta el passat amb el present i que fa reflexionar sobre els conceptes que s'acaben de treballar: «Com seria el teu heroi ideal, més proper a Tirant o als herois dels llibres de cavalleries anteriors?» Aquesta és una de les idees transversals del projecte: intentar fer veure, sempre que sigui possible, la connexió del passat amb el present i, per tant, l'actualitat dels nostres clàssics.

Finalment, es pot acabar el tema fent elaborar un resum que reculli les dades més significatives del que s'ha treballat. Hi ha al *moodle* una proposta de guió.

De la mateixa manera, es pot utilitzar el material recollit als cursos telemàtics per treballar qualsevol altre tema del programa de literatura de 3r i 4t o de batxillerat, fins i tot. Els *PowerPoints* de presentació o els vídeos que hi ha enllaçats sobre la Renaixença o el Modernisme són prou complets com perquè serveixin per introduir els temes de La Renaixença,

Narcís Oller i *La bogeria* o el Modernisme i *Solitud*, per exemple. En definitiva, la idea és sempre la mateixa: utilitzar un suport atractiu i variat (visual, auditiu...) per treballar la literatura, els clàssics; potser no d'una manera especialment complexa, però sí, sempre que sigui possible, connectant-los amb el present, perquè se'n percebi l'actualitat, la proximitat.

5. Conclusions

Si es miren els currículums de llengua i literatura catalanes des de primer de primària fins a segon de batxillerat, es pot constatar la constant repetició dels continguts. Les classes de paraules (determinants, noms, verbs...), per exemple, es treballen com a mínim a tres cursos diferents (primària, ESO i Batxillerat) i, de vegades, tant en català com en castellà. Això pot portar a l'avorriment i no sempre, ni de bon tros, a un domini perfecte del tema. Possiblement, caldria plantejar-se la conveniència de revisar els currículums de català i castellà des de primària fins a batxillerat.

L'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes hauria de preveure l'ensenyament tant d'una cosa com de l'altra i, tenint en compte que des de primer de primària es treballa la llengua, seria interessant pensar a enfocar l'ensenyament de la llengua a tercer i quart d'ESO des d'un punt de vista més literari. Potser la recuperació dels crèdits de literatura en aquests cursos seria una proposta interessant en la revisió curricular esmentada abans. Està clar, però, que si es fes això també caldria revisar l'enfocament i rectificar el plantejament tan teòric que ha presidit sovint l'ensenyament de la literatura i potenciar un treball de tipus més pràctic. Així s'aconseguiria dotar de més contingut real una assignatura que sovint trobem que té un temari força fluctuant.

Actualment, la introducció de les noves tecnologies a l'aula, tot i que no garanteix l'èxit, sembla un requisit pràcticament indefugible si es vol intentar mantenir l'interès d'un alumnat que, amb el suport tradicional de pissarra i guix, desconnecta cada vegada més del que es fa a classe. Està clar, però, que amb l'actual ràtio d'alumnes per aula l'ús de tecnologies resulta complicat atesa la dificultat de treballar a l'aula d'informàtica amb 30 persones, tal i com es fa actualment.

<Referències bibliogràfiques>

AA.VV. *Dossiers didàctics per treballar la lectura amb alumnat de secundària* [en línia] [Consulta: novembre de 2008] <<http://www.xtec.es/sedec/GUST/gustdossiers.html>> ,

AA.VV. *Lletra. La literatura catalana a internet* [en línia] [Consulta: novembre de 2008] <<http://www.uoc.edu/lletra/>>

AA.VV. *L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC)* [en línia] [Consulta: novembre de 2008] <<http://www.escriptors.cat/>>

AA.VV. *Un cadàver per sopar. Taller lector* [en línia] [Consulta: novembre de 2008] <<http://www.terra.es/personal4/ospirineu/olga/>>

AA.VV. *Biblionet.Metodologia* [en línia] [Consulta: novembre de 2008] <<http://www.xtec.es/~lrius1/guia.htm#metodologia/>>

AA.VV. *Edu 365. Literatura* [en línia] [Consulta: novembre de 2008] <<http://www.edu365.cat/eso/muds/catala/literatura/index.htm/>>

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT. (1993) *Educació Secundària Obligatòria. Àrea de Llengua.*

JULIÀ I CAPDEVILA, M.LL. (2002-2003) *Escriure al segle XXI. La literatura catalana contemporània a través dels seus textos i els seus autors i autores actuals.* Llicències sobre literatura catalana 02-03.

//Referència recomanada

GARCÍA I VILANOVA; M.M. (2008) *La literatura, més que llibres* [En línia] *REIRE: Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 1, 64-74 <<http://www.raco.cat/index.php/REIRE>>

</article>

_dades.autor;

nom = Maria del Mar Garcia I Vilanova;

càrrec = Professora de llengua i

literatura a l'IES Matadepera;

email= mgarc114@xtec.cat

